

Nabije, naar Jou toe

Nelleke van Vliet & Jasja Nottelman (red.)

Nabije, naar Jou toe

*Over het zoeken en schrijven
van Marijke de Bruijne*

zilt

Nabije, naar Jou toe
Over het zoeken en schrijven van Marijke de Bruijne
Nelleke van Vliet & Jasja Nottelman (red.)
1e druk 2025

ISBN 9789493198784
ISBN e-book 9789493198791
NUR 700

Omslagontwerp: Buitenspel Ontwerp
Omslagillustratie: N.J. Postma-Mars
Binnenwerk: Gewoon Geertje
Omslagfoto Marijke de Bruijne: privécollectie

Verantwoording muziek: in dit boek zijn diverse melodieën opgenomen. Alle componisten (Chris Fictoor, Martijn Jager, Peter Rippen, Wim Opgelder) hebben persoonlijk toestemming verleend voor publicatie in dit boek.

Mocht u interesse hebben in de partituren van deze muziek, wendt u zich dan tot de betreffende componisten.

Aanvullende verantwoording

- Lied van een sterke vrouw (melodie: Chris Fictoor) – overgenomen uit *Als een boom aan stromend water* (Kok, 1987), met toestemming van uitgeverij Kokboekencentrum te Utrecht
- De Geest die God geschonken heeft (melodie: Chris Fictoor) – overgenomen uit *Als een boom aan stromend water* (Kok, 1987), met toestemming van uitgeverij Kokboekencentrum te Utrecht
- Vogels van geest en van leven (melodie: Chris Fictoor) – overgenomen uit *Als een boom aan stromend water* (Kok, 1987), met toestemming van uitgeverij Kokboekencentrum te Utrecht
- Woorden tot een taal verweven (melodie: Chris Fictoor) – overgenomen uit *Als een boom aan stromend water* (Kok, 1987), met toestemming van uitgeverij Kokboekencentrum te Utrecht

De redactie heeft haar uiterste best gedaan om de rechthebbenden van alle de in dit boek geciteerde teksten en geplaatste beelden te achterhalen. Wanneer u desondanks rechthebbende meent te zijn en geen toestemming heeft verleend, neemt u dan contact op met de uitgeverij.

Deze uitgave is mede tot stand gekomen door een financiële bijdrage van de Dr. M. van Wichenstichting en het Catharina Halkes Fonds.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord – <i>Jasja Nottelman</i>	9
Toch heb Jij een spoor geslepen door de diepten van mijn ziel – <i>Nelleke van Vliet</i>	11
I. Het begin	13
• Marijke en de Natuur – <i>Marja de Bruijne</i>	20
• De schepping zingt – <i>Marijke de Bruijne</i>	21
II. Laat ons onszelf zijn als wij zingend geloven	22
• In de Martinikapel – <i>Nelleke van Vliet</i>	30
• Lied van een sterke vrouw – Vol kracht – <i>muziek Chris Fictoor</i>	31
• Interview met professor Riet Bons-Storm – <i>Jasja Nottelman</i>	32
III. Vieren en ervaren	38
• Begraafplaats bij Noordlaren – een schilderij van <i>Bastiaan Koijsk</i>	44
• Liefde voor kunst – <i>Maria Koijsk</i>	45
• Lied van verdriet – De Geest die God geschonken heeft – <i>muziek Chris Fictoor</i>	49
• Een bloemrijke samenwerking – <i>Chris Fictoor</i>	50
• Lied Vuur – Licht dat zich deelt – <i>muziek</i> <i>Chris Fictoor</i>	57

• Bede voor het gewas – Vogels van geest en van leven – <i>muziek Chris Fictoor</i>	58
• Het ambacht van vieringen voorbereiden:	59
o Veertien maal vieren – <i>Marijke de Bruijne</i>	60
o Geloven is niet alleen serieus, het is ook leuk! – <i>Margaret Arkes</i>	68
• Met Marijke over levensvragen schrijven – <i>Petra Elzes</i>	71
IV. Verborgen God	80
• Componeren voor drie oratoria – interview met Peter Rippen – <i>Nelleke van Vliet</i>	93
• Lied van Maria – liedbespreking – <i>Marian Knigge-van der Schors</i>	98
V. Zoeken naar ‘God’ in onze wereld	103
• Die rein zijn van handen – <i>muziek Peter Rippen</i>	111
VI. Grenzen van een volgend land	112
• Tastend door toenemend duister – <i>muziek Wim Opgelder</i>	120
• Vlecht een huisje – <i>muziek Martijn Jager</i>	121
• Hier trilt de ziel – <i>muziek Peter Rippen</i>	122
VII. Tot de grijsheid toe zal Ik u dragen	123
• Rarekiek – <i>Inki de Jonge</i>	127
VIII. De gave van de taal	129
• Lied van de taal – Woorden tot een taal verweven – <i>muziek Chris Fictoor</i>	134
• Het levende woord opnieuw geboren – <i>Lloyd Haft</i>	135

IX. Epiloog	150
• Vroeger was Jij in verhalen – <i>Marijke de Bruijne</i>	156
• Lied van de Geest – De Geest waait door jouw woord – <i>tekst/muziek Chris Fictoor</i>	157
Bibliografie en literatuur	159
• Eigen werk van Marijke de Bruijne	159
• Over Marijke de Bruijne	168
• Literatuur, genoemd en/of gelezen door Marijke de Bruijne	169

Marijke de Bruijne (2013)
foto: privécollectie

VOORWOORD

Voor u ligt een boek over een opmerkelijke, spirituele en talentvolle vrouw. Marijke de Bruijne, die op 30 maart 2020, midden in de coronatijd overleed op 84-jarige leeftijd, heeft in haar leven heel veel geschreven. Ze had de gave om het onnoembare, het mysterieuze, toch woorden te geven. Een levenslange zoektocht naar wie of wat God, het goddelijke, voor mensen en voor haarzelf, kon betekenen. In toegankelijke taal schreef ze daarover liederen, gedichten en ook proza.

Toen we na het overlijden van Marijke van haar dochter Maria een groot aantal teksten, artikelen, korte aantekeningen en enkele ongepubliceerde liederen ontvingen, zijn we gaan lezen. We werden geraakt door wat Marijke heeft geschreven, door haar voorzichtige en fijngevoelige manier van formuleren.

Dit lezen resulteerde eerst in een viering in de Pepergasthuiskerk op 30 maart 2025, vijf jaar na de dood van Marijke. Daarna besloten we een boek te maken over het leven en werk van Marijke.

Dit boek is een verzameling teksten van verschillende mensen. Er zit een biografische lijn in, waarbij geprobeerd is om het leven en werk van Marijke te beschrijven en te duiden. Nelleke van Vliet, die in haar werkzame leven een collega van Marijke was op het Augustinuscollege, heeft al die verschillende lijnen bij elkaar gebracht. Daar tussendoor staan enkele liederen, die meer kleur geven aan het vertelde. Dichter Loyd Haft en

oud-docent Nederlands Marianne Knigge-van der Schors bespreken Marijkes werk – haar manier van dichten, haar woord- en taalgebruik – en geven woorden aan de theologie die achter de teksten schuilgaat.

Mensen die met Marijke hebben samengewerkt komen aan het woord in interviews: Peter Rippen en Chris Fictoor, die veel liederen van Marijke op muziek hebben gezet, en prof. Riet Bons-Storm, die Marijke als buurvrouw en als mede feministisch-theologische sparringpartner heeft ervaren.

Ook horen we in bijdragen van Petra Elzes en Margaret Arkes op welke manier Marijke met groepen werkte die samen teksten maakten en vieringen voorbereidden.

Maria en Bastiaan, dochter en zoon van Marijke, hebben ook een waardevolle bijdrage geleverd aan het boek; zo kijken we mee met een moeder die haar kinderen op het spoor van de kunst heeft gezet.

Het boek besluit met een uitgebreide bibliografie van het werk van Marijke de Bruijne.

Nabije, naar Jou toe is het verhaal over de levensweg van een vrouw die midden in het leven stond en dat leven in alle facetten doorleefde. Zij merkte, door te vieren, te zingen, te doen en te ervaren, hoe een mens op het spoor kan komen van het Andere, de Ander, het Mysterie van het leven. De verbinding met dat Mysterie bracht haar levensvreugde en kracht en troost. Het waren ervaringen die zij graag met anderen deelde, ook met mensen in de toekomst. En in die toekomst leven wij nu. Verstaan wij nog wat zij heeft willen zeggen? Hebben haar woorden nog zeggingskracht? In aandachtig zijn kan verwondering groeien, en verwondering brengt ontmoeting en verbinding. Iets waar wij naar zoeken, want slechts weten en begrijpen is niet voldoende meer in deze tijden.

Jasja Nottelman en Nelleke van Vliet

**Toch heb Jij een spoor geslepen
door de diepten van mijn ziel**

Over de levensreis van Marijke

door Nelleke van Vliet

Omdat een chronologische mix van de bijdragen aan dit boek een goed en gevarieerd beeld geeft van Marijkes leven en werk, worden de hoofdstukken (in Romeinse cijfers) van deze, wat uitgebreidere bijdrage afgewisseld met andere bijdragen.

We hopen dat deze indeling het leesplezier en de nieuwsgierigheid zullen vergroten.

I. HET BEGIN

Een blijde jeugd

Bruine beuk¹

Alle zomers van mijn leven
komen samen in die boom,
een bruine beuk van eeuwen,
die rode golven
tegen blauwe hemel waait.

Al mijn jaren vallen samen
in dat ene beukenblad
dat ik, roze nog en zacht,
in mijn handpalm houd.

Alle zomers van de aarde,
van mijn leven alle jaren
vallen deze middag samen,
deze junidag,
met de wind, de zon, de blaren
van een bruine beuk.

¹ Uit: *Een zomer waarin alles er weer was*, Kok, Kampen 1992.

Een boom die een mensenleven omvat. Het is een typisch gedicht van Marijke. Haar jeugd begon met een in verwondering kijken naar de natuur. Iets gaf groeikracht aan al dat groeien en bloeien, dat schoonheid gaf en ook sprak van een mysterie. Van iets wat een mens niet kan bevatten, maar een mens wel kan omvatten. Een ervaren van nabijheid in dat mysterie. Zo bleef zij zich altijd een korte, maar intense ervaring uit haar jeugd herinneren: “Het sneeuwde dikke vlokken in de schemering van de korte grijze dag. Geluidloos werd de wereld wit. Ik stond er onder de brede dakrand van ons huis naar te kijken en viel samen met wat er gebeurde. Ik werd blij en stil vanbinnen. Alles in mijn onrustige puberbrein viel op zijn plaats.” Jaren later wist zij het nog precies.

Verwondering over de natuur was een verwondering die ze herkende in de Bijbel, in de Psalmen. Regels uit die Psalmen bleven een heel leven met haar meegaan, in de bijbelvertaling van haar jeugd: die van het Nederlands Bijbelgenootschap. Zoals een tekst uit Psalm 90: ‘Leer ons zó onze dagen tellen, dat wij een wijs hart bekomen’. Een regel die zij voor het eerst hoorde toen ze 17 jaar was, en die zich in haar geest heeft gegrift als een motto voor haar leven.

De taal van de Psalmen viel in een dankbare bodem: van jongs af aan was Marijke gevoelig voor taal. Zelf vertelde zij daarover: “Ik was zo’n opstelkind. Enig vond ik dat, verhalen schrijven. Ik had een schrift met blauwe lijntjes. Daar schreef ik in, met een kroontjespen, in zo’n groot schuin handschrift. Maar daar zaten ook versjes tussen. Ik stelde altijd al graag samen.”

Deze gevoeligheid voor verwondering, natuur en taal kon opbloeien in het gezin waarin zij opgroeide. Met een vader die de kinderen mee de natuur in nam. Een veilig gezin, dat kerkte in de Hervormde Kerk van het Friese terpdorpje Murmerwoude, nu opgenomen in de plaats Damwoude.

Bonifatiuskerk van Murmerwoude
foto: Peter Karstkarel – fotocollectie Karstkarel – Tresoar

Marijke woonde daar van haar tweede tot haar negende levensjaar. Daar werden ook haar broer en zus geboren. De band met haar ouders is altijd warm en meelevend geweest, getuige de kleine briefjes die Marijke later stuurde bij nieuwe liedteksten, of een nieuwe liedbundel, die ze haar ouders toestuurde. Over haar jeugd en christelijke opvoeding vertelde Marijke in een interview in 2022: “Ik heb geen afscheid hoeven nemen van mijn christelijke achtergrond en kon trouw blijven aan mijn wortels.”

In 1945 verhuisde het gezin naar Velp. Daar zag haar vader dat ze goed kon leren, en na de middelbare school mocht ze verder leren op de Kweekschool voor Meisjes in Arnhem. De Hoofdakte voor Onderwijzeres haalde ze op de Kweekschool in Doetinchem.

“Ik vind denken erg leuk”, heeft Marijke ooit eens gezegd. Leren, studeren, lezen en naar wijsheid zoeken, het heeft haar haar hele leven gaande gehouden, “want als je ergens klaar mee bent is de spanning weg en de inspiratie”. Dan is er een

volgende zoektocht nodig om weer te boeien, met nieuwe vragen en onbekende gebieden.

Marijke in haar eerste jaar op de Kweekschool (1952)
foto: privécollectie

Aan het werk

Na haar studie vond Marijke in 1956 werk bij Kamp De Tol in Hummelo, een kamp voor Sociale Jeugdzorg. Jongens van 10 tot 14 jaar bleven daar drie maanden om weer op het goede spoor te raken. Ze maakten er kennis met orde, samenwerken, zelfbeheersing, netheid, sport en vrijetijdsbestedingen. Die periodes van drie maanden vielen in de schooltijd en daarom werd er ook onderwijs gegeven. Iets waarvoor Marijke inmiddels de juiste papieren bezat.

Later vond zij een baan bij Levensschool De Zonnebloem in Nijmegen, een vormingscentrum voor werkende meisjes. Marijke ging in Nijmegen op kamers wonen.

*Bas en Marijke (rond 1961)
foto: privécollectie*

In de Nederlands Hervormde Kerk in Velp leerde ze Bas Koijsck kennen. Bas had Geschiedenis MO-A en MO-B gestudeerd en werd daarna gemeentebtenaar in Rozendaal. Hij woonde in Velp op kamers. In 1961 trouwden zij in Velp.

Bas vond werk als geschiedenisdocent aan het Dr. Aletta Jacobs Lyceum in Hoogezand. Ze vonden een huis in Sappemeer, en daar werden zoon Bastiaan en later ook dochter Maria geboren. Het was een moeilijke tijd voor Marijke, ze voelde zich er niet thuis.

Het gezin verhuisde naar Haren, en later naar Glimmen. Marijke zorgde voor de kinderen en las ondertussen alle boeken van de plaatselijke bibliotheek.

Bas pakte in die tijd een parttime studie theologie op aan de universiteit in Groningen. Hij wilde predikant worden. Maar de belasting van een studie, een baan en een jong gezin bleken uiteindelijk te groot, en na vier jaar moest hij met deze studie stoppen. Hij vond een nieuwe werkring op het Willem Lodewijk Gymnasium in Groningen.

Wel stimuleerde hij Marijke om weer een studie op te pakken, waarvoor ze hem altijd dankbaar is geweest. En zo begon ze met de studie Pedagogiek, een schriftelijke deeltijdstudie

met losse studiedagen. Eerst MO-A en daarna ook MO-B. Over deze studie vertelde ze: “Het was een studie die mij hielp bij mijn kijk op de maatschappij, die mij hielp om processen en veranderingen in de maatschappij op te merken.”

Na haar studie vond ze werk als docent maatschappijleer op het Augustinuscollege in Groningen en was daarnaast ook decaan. Ze vertelde daarover: “Ik mocht graag uitleggen. Omdat ik het dan zelf ook beter begreep” en: “Als docent maatschappijleer was ik gewend om processen en veranderingen in de maatschappij op te merken. Bij vrouwenemancipatie ga je nadenken over je eigen positie, in de maatschappij, maar ook in de kerk.”

*Marijke in haar
jonge jaren
foto: privécollectie*

Ze werd ook jeugdouderling in de Hervormde Kerk en vanuit haar ervaringen schreef ze artikelen voor een jeugdtijdschrift.

Bas en Marijke hadden ieder hun eigen kijk op geloven en religie en zij scherpten hun inzichten aan elkaar in boeiende gesprekken. Bas bezocht de Russisch-Orthodoxe Kerk in Groningen en werd later lid van de parochie van de Oud-Katholieke Kerk in Groningen. Daar was hij van 1978 tot 1983 pastoraal werker en diaken. Hij steunde Marijke in haar ontwikkelingen rond de feministische theologie, wat wel bijzonder genoemd kan worden, omdat zijn beide kerkgenootschappen in die tijd nog echte mannenbolwerken waren. Marijke had het er op haar beurt echt wel moeilijk mee dat Bas deze keuzes maakte.

Ze hadden in die tijd twee poezen uit hetzelfde nest, die ze Luther en Pascal noemden, namen die stonden voor de theologische keuzes van hen beiden. Filosoof en theoloog Blaise Pascal stelde dat de rede haar grenzen moet kennen en dat zij moet buigen voor de door God gegeven werkelijkheid. Theoloog Maarten Luther stelde dat wij alleen door eigen ervaring God kunnen kennen. De Bijbel blijft een gesloten boek voor wie de inhoud niet in de eigen ervaring herkent. Het waren gewichtige poezen dus, die altijd met Marijke meeliepen als ze ging wandelen.

Dochter Maria vertelde over die tijd: Mijn ouders hadden een ‘gespreksgroep van de eeuwigdurende voortgang’. Als ze samen iets te bespreken of uit te knobbelen hadden, maakten ze vaak een wandeling. Dan moesten ze samen ‘overleggen’. Na een uurtje zag ik ze dan weer aankomen, dan waren ze er meestal wel uit. Maar soms kwamen ze nog niet naar binnen en liepen ze het huis voorbij. Dan waren ze er nog niet uit en moest er nog een rondje worden gewandeld en overlegd.

Marijke en de Natuur

Marijke heeft in haar teksten veel gebruik gemaakt van de symboliek van verschijnselen uit de natuur. In haar jeugd hield Marijke een natuurdagboek bij en schreef zij hierover in haar schrift *Verhaaltjes en vertellingen*. Het zijn nauwkeurige schrijvingen van wat zij beleefde en observeerde in de natuur in haar omgeving.

Ik weet heel zeker dat onze vader haar, mij en mijn broer die liefde voor de natuur heeft bijgebracht. Op wandelingen en fietstochten vertelde hij hierover en leerde ons de namen van planten, bomen en dieren.

De diepere verwondering en ervaring hiervan komen terug in veel van Marijkes teksten.

Marja de Bruijne – zus van Marijke

De schepping zingt

Wij lopen weer door de duinen, omgeven door licht dat ons doet zweven.

Als wij moe worden zoeken we de luwte van een duinpan op.

Om ons heen de wind.

Sopranen zingen in het helmgras. In het dennenbos zongen de alten.

Met je hoofd op de grond hoor je de brullende branding als een donderende bas.

We luisteren naar al die stemmen.

Aanwezig, zingen ze, aanwezig.

Iets dat door onze wereld heen breekt en hier is.

Zing het maar, denk het maar, 'God'.

Marijke de Bruijne